

řivé strategie a zvláště problematiku přípravy inovačního záměru a inovační akce. Kriticky posuzuje perfekcionismus, na historickém příkladě ukazuje závažnost problematiky odporu k inovaci (na straně účastníků inovačních procesů) a z dalších složek strategie inovace charakterizuje zvl. přesvědčování, odměňování, příklad a přecvičení.

Ve třetí kapitole práce, zahrnující zhruba padesát stran textu, autor uvádí konkrétní příklad realizace inovačního záměru — zavádění výrobní linky, již mělo být dosaženo integrace určité části výroby v jednom strojírenském závodě. Jde o příklad nikoliv postupu realizátorů, ale postupu experta, který připravil zavedení této změny na základě teoretickopraktického zkoumání, vycházejícího z komplexního, systémového pohledu na problematiku změny ve výrobní organizaci.

Čtvrtá kapitola práce je nazvaná „Věda jako technologie řízení výroby“; staví na předpokladu postupného sblížení vědy a výroby, který vyjádřil předseda ČSAV akademik Kvasil takto: „Říkáme-li s Marxem, že věda se stává bezprostřední výrobní silou, pak platí i druhá stránka této myšlenky; výroba se stává materializovanou vědou“. Z psychologického hlediska je zajímavá poslední, pátá kapitola, řešící problém postavení člověka ve vysoce automatizovaných výrobních systémech. Analýza této problematiky je odvozena od faktu pronikání NC-strojů a počítačové techniky do výrobních procesů. Kapitola ukazuje, že člověk nejen nebude vytlačen automaty, ale naopak, jeho úloha dále vzroste: přesune se pouze těžiště jeho aktivního zasahování do výrobního procesu z činností manuálních do činností spíše intelektuálních. V této souvislosti autor píše o nutnosti zvýšení „akceschopnosti společenského vědomí“, o nutnosti zvýšení pozornosti „systému práce s lidmi“, i o „povaze práce jako největším stimulu pracovní činnosti pro kulturně rozvinutého člověka“.

Zajímavou a podnětnou práci K. Riegla vydalo Nakladatelství technické literatury, n.p., v Praze v r. 1985, především pro potřeby vedoucích pracovníků a racionalizátorů všech výrobních organizací (zejména v průmyslové výrobě) a studujících škol technického, ekonomického a humanitního zaměření. Toto určení je však určením z hlediska vydavatele. Je třeba připojit všechny psychology práce, psychology řízení a organizace, psycho-

logy zabývající se ekologickými otázkami i otázkami kultury, zvl. kultury materiální.

J. Khol

J. Křivohlavý

PSYCHOLOGICKÁ REHABILITACE ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÝCH

Příručka pro zdravotnické pracovníky

Avicenum, Praha, 1985, 163 s.

Mezi nejnáročnější setkání patří setkání člověka s člověkem těžce nemocným. Dokázat takového člověka povzbudit, pomoci mu „znovu žít“ je uměním, které si člověk osvojuje velice obtížně. Je možno se naučit různým psychoterapeutickým technikám, vycvičit se ve vedení rozhovoru, ale při působení na člověka těžce nemocného je zapotřebí i něco navíc — být sám zralou osobností.

Toto je základní myšlenka knížky J. Křivohlavého. Jedná se rozsahem o útlé dílo, avšak svou myšlenkou a posláním značně závažné.

Knihla má šest základních kapitol. V úvodních se snaží autor přivést čitatele k pochopení vnitřního světa těžce nemocného člověka — psychický stav těžce nemocného, průběh psychické krize nemocného (výkřik, popření, intruze, vyrovnávání, smíření), zvládání psychicky obtížné situace nemocným člověkem (žádoucí adaptace, maladaptace).

Další kapitoly jsou zaměřeny na možnosti psychické pomoci těžce nemocným lidem vzhledem k fázím psychického procesu osobního vyrovnávání se s kritickou zdravotní situací (individuální, dyadické, skupinové, tréninkové techniky, techniky využívající kladné psychologické účinky jiných forem terapie).

Značná pozornost je věnována nedirektivnímu rozhovoru (analýza podmínek takového rozhovoru se zaměřením na nácvik, jehož výsledkem v praxi by měl být opravdový, hluboký osobní rozhovor s těžce nemocným). Pozornost je také věnována tematickému psychoterapeutickému rozhovoru, psychoterapeutickému rozhovoru skupiny (podmínky, pravidla, podstata, průběh, způsob kladení otázek, indikace).

V určitých vypjatých životních situacích si člověk klade otázky týkající se smyslu jeho osobního života, hodnot... Je samozřejmé, že tyto otázky si bude primárně klást člověk, který je těžce ne-

mocen. Právě v této situaci má nezastupitelné místo autentický rozhovor člověka s člověkem. K této velice křehké problematice přistupuje autor se snahou nastínit možnosti „uchopení“ vyslovených otázek. Promítají se zde jeho hluboké osobní i terapeutické zkušenosti.

V závěrečné části je čítateľ seznámen s technikou zjišťování přediva sociálních vztahů pacienta, jeho hodnotového žebříčku (uvedené techniky jsou přínosem i pro práci s jiným typem pacientů), nácvik správného způsobu dýchání, osobního terapeutického rozjímání — meditace, desatera o moudrém hospodaření s časem.

Seznam beletrie s tematikou osobního vyrovnávání se hrdiny s těžkým zdravotním postižením, postojem k životu je sice určen pro pacienty, ale měl by z něj čerpat každý z nás.

Odborný přínos knihy je evidentní. Humanistické poslání díla — možnost dozrání osobnosti utrpením, hledáním sebe sama pomocí druhých, hledáním cesty k druhým pomocí sebe sama — by mělo být krédem každého člověka.

Autor v záhlaví označuje svou knihu jako příručku pro zdravotnické pracovníky. Ve skutečnosti by měla být průvodcem pro všechny ty, kteří se setkávají nebo setkají (a to čeká na každého z nás) s lidmi těžce nemocnými. *J. Králová*

J. Strelau

**TEMPERAMENT,
OSOBOWOŚĆ, DZIAŁANIE**

*Państwowe Wydawnictwo Naukowe,
Warszawa 1985, s. 528*

Najnovšia publikácia J. Strelaua „Temperament, osobnosť, činnosť“ je pozoruhodná už tým, že je prekladom z anglického originálu, vydaného roku 1983 vo vydavateľstve „Academic Press“. Má to svoj dôvod. Autor — profesor Varšavskej univerzity — pôsobil niekoľko rokov na viacerých univerzitách v západnej Európe a v Spojených štátoch amerických a získal tak široký prehľad o jednotlivých smeroch vývoja a súčasnom stave nemarxistickej psychológie. Jedným zo základných poznatkov, ku ktorým J. Strelau dospel, je pretrvávajúca neinformovanosť o marxistickej psychológii prejavujúca sa nielen u študentov psychológie na západných univerzitách, ale aj u vedeckých pracovníkov. Príčina takéhoto stavu — ako to priznáva J. A. Gray

v úvode k pôvodnému vydaniu — tkvie jednak v politickej bariére oddeľujúcej Východ a Západ, jednak v jazykovej bariére a jednak v tom, že práce marxistických psychológov, aj keď sú preložené napr. do angličtiny, sú pre západného čitateľa málo zrozumiteľné z jednoduchého dôvodu: teórie rozvíjané marxistickými psychológmi, používaný jazyk opisu experimentov a pozorovaní, ako aj východiská sa zdajú byť pre autorov publikovaných prác natoľko samozrejmé, že nie sú zakaždým podrobne vysvetľované, pritom však sú často veľmi odlišné od skúseností západných psychológov.

Publikácia J. Strelaua je určená predovšetkým psychológom, ktorý nie sú erudovaní na východiskách, rozpracovávaných na pôde marxistickej psychológie a je zameraná najmä na problematiku dynamických základov osobnosti. Za užitočnú však môže byť považovaná aj pre nášho čitateľa, pretože v syntetickej forme podáva natoľko podrobný prehľad vývoja pavlovovskej školy (takmer 400 strán textu), aký v našej literatúre ťažko možno nájsť. Okrem informácií meritórneho charakteru autor uvádza aj niektoré „perlicky“, spojené s pavlovovskou školou, napr. že prvým, kto opísal typy nervového systému z hľadiska rovnováhy vzruchu a útlmu napriek rozšírenému názoru nebol I. P. Pavlov, ale jeho žiak P. M. Nikiforovskij vo svojej doktorskej dizertácii v roku 1910...

Celá publikácia je rozdelená do siedmich kapitol. Prvá kapitola približuje vývoj pavlovovskej školy a jej rozvinutie moskovskou skupinou psychológov (B. M. Teplov, V. D. Nebylicyn) a v tzv. uralskej škole (V. S. Merlin).

Druhá kapitola je venovaná laboratórnym metódam diagnózy základných vlastností nervového systému, rozpracovaným na pôde neopavlovizmu. Uvedené sú teoretické východiská, ako aj výsledky a závery z výskumov procesov vzruchu, lability nervového systému, pohyblivosti nervových procesov.

V tretej kapitole autor zdôvodňuje vypracovanie vlastného dotazníka temperamentu a jeho rôznych verzií (dokumentuje jeho validitu a reliabilitu), vychádzajúc pritom z predpokladu, že fyziologický mechanizmus takého psychického javu, akým je temperament, spočíva v hypotetických vlastnostiach nervového systému: sile, pohyblivosti a rovnováhe procesov vzruchu a útlmu, ktorých kombinácia tvorí typ nervového systému.